

6.5.2003

Tiedonjulkistamisen neuvottelukunta

Toimintakertomus ajalta 1.6.2000 – 31.5.2003

Neuvottelukunnan kokoonpano

Puheenjohtaja

päsihteeri, dos. Jussi Nuorteva, Suomalaisen Kirjallisuuden Seura

Varapuheenjohtaja

professori Juhani Lokki, Helsingin yliopisto, Luonnontieteellinen keskusmuseo

Jäsenet

professori Leena Kirstinä, Jyväskylän yliopisto

professori Simo Knuuttila, Helsingin yliopisto

yksikönjohtaja Tapio Kujala, Diakonia-ammattikorkeakoulu

toimittaja Tuija Käyhkö, Talentum/ Tekniikka ja Talous

dosentti Matti Leinonen, Tampereen yliopisto

professori Markku Löytönen, Helsingin yliopisto

professori Eeva Martikainen Helsingin yliopisto, Joensuun yliopisto 1.1.2003 lukien

professori Marja-Liisa Riekkola, Helsingin yliopisto

professori Auli Viikari, Helsingin yliopisto

Sihteerit

kirjastonjohtaja Kari Vaijärvi

projektipäällikkö Annikki Väisänen 1.2.2001 lukien

Kokoukset

Toimikautenaan vuonna 2000 neuvottelukunta piti kaksi kokousta, vuonna 2001 9 kokousta, vuonna 2002 6 kokousta ja vuonna 2003 4 kokousta.

Työryhmät

Neuvottelukunta asetti toimikautensa alussa kolme työryhmää, joiden tehtävänä oli valmistella oman alansa asiat neuvottelukunnalle.

Apurahatyöryhmä

puheenjohtaja Jussi Nuorteva

varapuheenjohtaja Juhani Lokki

jäsenet

Tapio Kujala

Leena Kirstinä
sihteeri Kari Vaijarvi

Laatutukityöryhmä

puheenjohtaja Jussi Nuorteva
varapuheenjohtaja Juhani Lokki
jäsenet
Leena Kirstinä
Auli Viikari
sihteeri Kari Vaijarvi

Kehittämistyöryhmä

puheenjohtaja Jussi Nuorteva
varapuheenjohtaja Juhani Lokki
jäsenet
Simo Knuuttila
Tuija Käyhkö
sihteeri Annikki Väisänen

Edustukset muissa elimissä

Neuvottelukunnalla oli edustus valtion kulttuurilehtitukitoimikunnassa (10.4.2002 – 31.12.2004), joka tekee esityksen kulttuuri- ja uskonnollisille lehdille myönnetyn avustuksen jakamisesta. Tiedonjulkistamisen neuvottelukunnan edustajana lautakunnassa toimii toimittaja Tuija Käyhkö.

Neuvottelukunnan asema valtionhallinnossa, tehtävät ja tavoitteet toimintakaudella

Tiedonjulkistamisen neuvottelukunta on opetusministeriön asiantuntijaelin, jonka opetusministeriö nimittää kolmivuotiskaudeksi kuultuaan Suomen Akatemiaa, taiteen keskustoimikuntaa ja alan keskeisiä sidosryhmiä.

Neuvottelukunnan tehtävänä on

- tehdä esitykset tiedonjulkistamisen valtionpalkinnon saajiksi
- myöntää tiedonjulkistamisen kohdeapurahat
- laatia tietokirjallisuuden osalta vähälevikkisen kirjallisuuden laatutukilista
- toimia opetusministeriön asiantuntijaelimenä tiedonjulkistamiseen liittyvissä kysymyksissä
- tehdä tiedonjulkistamiseen liittyviä aloitteita
- herättää keskustelua alan kysymyksistä
- tehdä tutkimuksia ja selvityksiä tiedonjulkistamisen alueelta

Toimikautenaan neuvottelukunta asetti tavoitteekseen tukea Suomen kehittämistä eurooppalaisena tietoyhteiskuntana. Neuvottelukunta kiinnitti erityistä huomiota tiedon tuottamiseen ja tiedonjulkistamisen mekanismeihin. Lisäksi tavoitteena oli pyrkiä lisäämään valtionpalkintoihin ja kohdeapurahoihin käytettyjä varoja sekä edistää omalta osaltaan tieteellisen lukutaidon kehittämistä koulutuksen eri asteilla sekä tutkimukseen perustuvan tiedon hyödyntämistä yhteiskunnassa. Neuvottelukunta ilmaisi tukevansa Suomen

kehittämistä eurooppalaisena tietoyhteiskuntana, seurasi aktiivisesti kansainvälistä kehitystä tiedonjulkistamisen alalla, erityisesti EU:n tieteen kuudennen puiteohjelman valmistelua ja siihen sisältyvää Tiede ja yhteiskunta –ohjelmaa.

Kehittämishankkeet

Neuvottelukunta määritteli toimikautensa kehittämishankkeiksi hallinnon kehittämisen, suomalaisen apurahakäytännön selkiinnyttämisen sekä selvitystyön tekemisen tiedonjulkistamisen kentän vaikuttajista, keinoista ja tavoitteista.

Hallinnon kehittäminen

Tiedonjulkistamisen neuvottelukuntaa on hallinnoitu koko sen kolmikymmenvuotisen toiminta-ajanjakson aikana sivutoimisesti tuntipalkkaisen sihteerin toimesta. Neuvottelukunta sai vahvistuksen henkilöstöresursseihin 1.2.2001 lukien, jolloin opetusministeriön ja Suomen Akatemian tulossopimukseen perustuen projektipäällikkö Annikki Väisänen ryhtyi osa-aikaisesti hoitamaan hallinto- ja kehittämistehtäviä neuvottelukunnassa. Hallintotyö helpottui huomattavasti keväällä 2001, jolloin neuvottelukunta sai käyttöönsä oman toimistotilan osoitteessa Mariankatu 19 D 46. Työhuoneessa on kaksi työpistettä, jotka ovat tarvittaessa myös neuvottelukunnan jäsenten käytettävissä. Myös hakijat voivat tarkistaa tässä osoitteessa henkilötietolain (L 523/1999) mukaisesti heitä itseään koskevat tiedot.

Neuvottelukunnan jäsenten välistä tiedonvaihtoa parannettiin luomalla suljettu sähköpostilista jäsenten väliseksi keskustelufoorumiksi. Lisäksi opetusministeriössä luotiin oma verkkotiedotusta palveleva lista, jota kautta neuvottelukunnan jäsenille voidaan lähettää tietoja Internetissä julkaistuista uutisista.

Neuvottelukunnan verkkosivut avattiin opetusministeriön verkkosivujen alle vuoden 2001 alussa ja niiden sisältöä kehitettiin koko kauden ajan. Vuonna 2002 avattiin ruotsin- ja englanninkieliset sivut. Oman perusinfon ja uutisaineiston lisäksi verkkosivuilla ylläpidetään suomalaista luetteloita tiedonjulkistamisen kentän apurahoista ja palkinnoista. Lisäksi verkkosivujen tiedotteita –kohdassa voidaan julkaista omien tiedotteiden lisäksi myös muita tiedonjulkistamiseen liittyviä tiedotteita.

Neuvottelukunnalle hyväksyttiin vuonna 2001 logo, jonka suunnitteli graafikko Pirjo Vaijärvi.

Neuvottelukunnalle valmistui uusi esite syksyllä 2001 ja ruotsinkielinen esite syksyllä 2002. Esitemateriaalin pohjalta tehtiin myös julisteet. Esitettä jaettiin mm. kirjamessuilla ja sitä lähetettiin neuvottelukunnan sidosryhmille.

Kohdeapurahojen hakulomake uudistettiin vuoden 2002 hakuun. Lomake on imuroitavissa pdf-muodossa myös neuvottelukunnan verkkosivuilta.

Tiedonjulkistamiskentän apurahakäytännön selkiinnyttäminen

Annikki Väisänen laati selvityksen tiedonjulkistamisen kentän apurahoista ja palkinnoista, joka liitettiin neuvottelukunnan opetusministeriölle antamaan lausuntoon työryhmämietinnöstä, jossa selvitettiin ministeriön tietokirjoittamiseen osoittaman tuen

määrää ja kohdentumista sekä tehtiin ehdotus tietokirjoittamiseen liittyvien apurahajärjestelyjen osalta.

Selvitys tiedonjulkistamisen kentän apurahoista ja palkinnoista liitettiin neuvottelukunnan verkkosivuille ja sitä päivitetään säännöllisesti.

Tiedonjulkistamisen kentän vaikuttajat, keinot ja tavoitteet –selvitystyö

Otsikossa mainittu selvitystyö käynnistettiin kesällä 2001 ja sitä ryhtyi tekemään neuvottelukunnan kehittämistyöryhmän ohjauksessa Annikki Väisänen.

Työssä on selvitetty mm. seuraavia asioita:

- Mitä tiedonjulkistamisella tarkoitetaan, tiedon popularisointia, eri tahoja (tutkijat toimittajat, kirjailijat, virkamiehet jne.) jotka toimivat tiedonjulkistamisen kentällä
- Eri mediat tiedonjulkistajina ja tutkimustiedon välittäjänä
- Keskustelua arvoista, tieteestä, tiedosta ja pseudotieteestä
- Tieteellisen tiedon asemaa yhteiskunnassa
- Tiedeviestintäkoulutusta sekä kotimaisia, ulkomaisia että kansainvälisiä hankkeita
- Lapsille ja nuorille suunnattua tiedekasvatusta ja lasten ja nuorten tiedeharrastusmahdollisuuksia
- Ns. suurelle yleisölle suunnatut tiedelehdet (kotimaiset sekä tärkeimmät ulkomaiset lehdet)
- Tiedekeskukset
- Suurelle yleisölle suunnattuja tapahtumia; sekä kotimaisia, ulkomaisia että kansainvälisiä hankkeita
- Erilaisten tieto- ja tiedotuspalvelujen esittelyjä
- Yliopistojen ja tutkimuslaitosten roolia tieteen tiedotuksessa
- Tieteestä tiedottaminen eräissä muissa maissa

Selvitys valmistunee vuoden 2003 aikana.

Valtionpalkinnot

Tiedonjulkistamisen valtionpalkinto on saavuttanut arvostetun aseman tasokkaiden tietokirjojen, radio- ja TV-ohjelmien sekä sanoma- ja aikakauslehtien palkitsijana tiedonjulkistamisessa. Palkintojen piiriin kuuluvat edellisen kalenterivuoden aikana julkistetut tietotuotteet mukaan lukien myös CD-romit ja verkkosivut. Palkinto voidaan myöntää kirjoittajalle, esittäjälle, toimittajalle, tuottajalle tai kääntäjälle taikka työryhmälle. Tiedonjulkistamisen kentällä erityisen ansioituneelle henkilölle voidaan palkinto myöntää elämäntyöpalkintona. Palkinnot myöntää opetusministeriö Tiedonjulkistamisen neuvottelukunnan esityksestä. Vuonna 2001 jaettiin 7 palkintoa ja vuosina 2002 ja 2003 kahdeksan palkintoa.

Neuvottelukunta pyysi kunkin toimintavuoden lopussa tietokirjojen kustantajilta ja alan toimittajien järjestöiltä ehdotuksia valtion tiedonjulkistamispalkinnon saajiksi. Ehdotuksia pyydettiin myös elämäntyöpalkinnon saajiksi. Ehdotuksia voivat tehdä myös neuvottelukunnan jäsenet sekä muutkin kuin ne tahot, joilta ehdotuksia erikseen pyydetään. Käsittelyssä voivat olla mukana myös kirjat ja muut tietotuotteet, jotka on mahdollisesti palkittu jollakin muulla palkinnolla.

Palkintoesitysten käsittely ja valtionpalkinnot 2001

Neuvottelukunta jätti esityksensä perusteluineen opetusministeriölle 15.3.2001 Ministeriö hyväksyi neuvottelukunnan ehdotuksen ja valtionpalkinnot jakoi 11. 4.2001 ministeri Maija Rask. Palkinnot, joista kukin oli suuruudeltaan 50 000 markkaa jaettiin seuraaville henkilöille:

Euroopan oikeusasiamies Jacob Söderman avoimen tiedonsaannin edistämiseksi tehdystä työstä

- Euroopan oikeusasiamiehenä vuodesta 1995 lähtien työskennelleen Jacob Södermanin panos vapaan tiedonvälityksen perusedellytysten kehittämisessä niin Suomessa kuin Euroopassakin on ollut keskeinen. Hän on sekä virkatoimissaan että vahvalla henkilökohtaisella panoksellaan edistänyt avointa viestintäilmapiiriä, lujittanut julkisuusperiaatetta hallinnossa sekä pyrkinyt turvaamaan kansalaisten ja tiedotusvälineiden oikeuden vapaaseen tiedonsaantiin. Södermanin toiminta on edustanut parhaita pohjoismaisia perinteitä luotaessa eurooppalaisella tasolla toimintamalleja, jotka pyrkivät kannustamaan avoimeen ja kriittiseen yhteiskuntakeskusteluun. Södermanin vaikutus on etenkin 1990-luvun jälkipuolelta lähtien ulottunut myös Euroopan ulkopuolelle, ennen muuta Latalaiseen Amerikkaan. Lukuisissa kirjoituksissa, esitelmissä ja kannanotoissa hän on käsitellyt laajasti ihmisoikeuskysymyksiä, kansalaisoikeuksia ja oikeusasiamiesjärjestelmää. Hän on rohkeasti tuonut esiin näkemyksensä myös silloin, kun on tiennyt sen johtavan ristiriitoihin, jos näin on voitu edistää keskustelua tiedon julkisuudesta ja kansalaisten oikeuksista.

Professori emeritus Johan Wrede, professori Clas Zilliacus, filosofian lisensiaatti Rainer Knapas, filosofian lisensiaatti Michel Ekman ja graafikko Peter Sandberg teoksesta *Finlands svenska litteraturhistoria I-II*

- *Finlands svenska litteraturhistoria I-II* on ensimmäinen, laaja-alainen maamme ruotsinkielisen kirjallisuuden historia alkaen varhaisvaiheista nykypäivään saakka. Se seuraa uusimpien tutkimuskäytäntöjen mukaisesti sekä tekijöiden että lukijoiden näkökulmasta koko kirjallista elämää, instituutioiden ja eri lajien, myös aiemmin väheksytyjen, muotoutumista. Teos avaa uuden näkymän suomalaisen kirjallisuuden akateemisiin, kansainvälisiin ja kaupunkilaisiin juuriin. Samalla se on hyvin luettava, jäsennelty ja runsassisältöinen kulttuuritiedon perusteos. Myös suomenkielistä yleisöä se auttaa ymmärtämään entistä paremmin kaksikielisyytemme kehitystä ja suomenruotsalaisuutta vuoropuhelussa suomenkielisen kulttuurin kanssa.

Professori Paavo Castrén ja dosentti Leena Pietilä-Castrén Antiikin käsikirjasta

- *Antiikin käsikirja* on tietokirja antiikin poliittisesta, henkisestä ja esineellisestä kulttuurista sekä eri aloilla vaikuttaneista henkilöistä. Yli 5.000 aakkosellista hakusana-artikkelia avaavat monipuolisia näkymiä eurooppalaisen kulttuurin juurista kiinnostuneille lukijoille. Teoksen arvoa lisää arkeologisten hakusanojen runsaus ja aikajänteen ulottaminen 500-luvulle saakka. Erylistä huomiota on kiinnitetty nimien suomenkieliseen asuun. *Antiikin käsikirja* on perusteos antiikin historian tutkijoille ja harrastajille, mutta siitä on iloa ja hyötyä paljon laajemmallekin piirille etelänmatkaajista nimien ja sanontojen alkuperän selvittäjiin.

Kehittämispäällikkö Tiina Holmberg, lastenkirjailija Saara Laiho, lastentarhanopettaja Johanna Moisio ja projektisuunnittelija Petteri Sveins Lapset ja perheväkivalta –oppaasta sekä siihen liittyvästä kuvakirjasta Urhea Pikku-Nalle

- Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus Stakesin Naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäisyprojektin tuottamat *Lapset ja perheväkivalta* –opas ja kuvakirja *Urhea Pikku-Nalle* antavat tärkeää taustatietoa perheväkivallasta niin vanhemmille kuin kasvattajillekin. Kuvakirja tuo aidolla ja koskettavalla tavalla esiin väkivaltatilanteet ja niiden aiheuttaman ahdistuksen ja pelon, mutta luo samalla myös turvallisuutta ja tukea nostaessaan esiin keinoja kriisitilanteiden tunnistamiseksi ja ratkaisemiseksi. Opaskirja antaa tiiviillä tavalla taustatietoa perheväkivallan mekanismeista ja toimii työvälineenä käsiteltäessä ongelmatilanteita. *Urhea Pikku-Nalle* kirjan kuvitus on vakuuttavaa ja niin kuvakirjan kuin opaskirjankin teksti selkeää ja suunniteltuun käyttötarkoitukseen hyvin soveltuvaa.

Filosofian lisensiaatti Antti Reinikainen, maatalous-metsätieteen tohtori Raisa Mäkipää, filosofian maisteri Ilkka Vanha-Majamaa, filosofian lisensiaatti Jukka-Pekka Hotanen ja professori Erkki Tomppo Kasvit muuttuvassa metsäluonnossa –teoksesta

- *Kasvit muuttuvassa metsäluonnossa* on huolellisesti tehty ja tyylikkäästi toteutettu teos, joka pitkälle tulevaisuuteen toimii alansa keskeisenä käsikirjana. Teos esittelee selkeästi ja kansantajuisesti Suomen metsä- ja suokasvillisuuden muutoksia viimeisten puolensadan vuoden aikana, käsittelee niiden syitä ja ennakoii tulevaisuutta. Perusmateriaalina on jo 1920-luvulla aloitettujen valtakunnallisten metsäinventointien suuri aineisto. Muutoksia havainnollistetaan vaikuttavilla kartoilla ja diagrammeilla. Sadan tavallisen ja helposti tunnettavan metsä- ja suokasvin avulla teos houkuttelee luonnonharrastajia tutkimaan metsä- ja suoluontoa omassa lähiympäristössään ja vertailemaan havaintojaan valtakunnallisiin muutoksiin.

Toimittaja Reijo Nikkilä, arkistotutkija Dmitri Frolov ja Sotavangit ry:n puheenjohtaja Teuvo Alavalle televisiotyöstä

- Kaupallista kilpailua ja kustannustehokkuutta korostava ohjelmapolitiikka ohjaa toimittajat helposti työskentelytapaan, joka ei kannusta pitkäjänteistä suunnittelua edellyttävien, sisällöllisesti vaativien ja taloudellisesti riskialttiiden ohjelmien tekemiseen. Televisio-ohjelmat *Suomalaiset sotavankileirien saaristossa* ja *Ryssä perkele – sotavankina Suomessa* osoittavat huolellisesti valmistettujen ja merkittävää panostusta vaatineiden dokumenttiohjelmien tehon. Niissä suomalaiset ja neuvostoliittolaiset sotavangit kertovat ensi kertaa tässä laajuudessaan kovista kokemuksistaan vankileirillä. Dokumenteissa puhuvat ne suomalaiset, jotka ovat tähän asti joutuneet vaikenemaan ja häpeämään. Sarjassa korostuvat asiantuntemuksen ja tinkimättömän taustatyön merkitys sekä tekijöiden syvälinen tietous Suomen ja Neuvostoliiton sota-aikaisista järjestelyistä. Ohjelmat ovat hyvä esimerkki siitä, että perinteisille pitkille dokumenteille on jatkuvasti kysyntää yleisön keskuudessa.

Päätoimittaja Peik Johansson, toimitusjohtaja Teemu Matinpuro, kustannuspäällikkö Tuomas Rantanen ja toimituskunnan jäsenet Iiro Törmä, Timo Forss ja Susanna Kuparinen aikakauslehtityöstä

- Voima Kustannus Oy:n julkaisema *Voima* –lehti on vasta vuoden mittaisen taipaleensa aikana tuonut omaperäisen ja tuoreen lähestymistavan yhteiskunnallisten asioiden käsittelyyn. Lehden toimitus on pieni ja lehden

olemassaolo on paljolti kiinni sen noin 400 avustajasta, jotka tekevät työtä lehden hyväksi lähes talkoovoimin. Lehti ylläpitää idealistista keskustelua ja tarjoaa kanavan näkemyksille, jotka valtamedioissa jäävät vähälle huomiolle. Voima -lehteä jaetaan ilmaisjakelulehtenä 56 paikkakunnalle Tammisaaresta Inariin saakka.

Palkintoesitysten käsittely ja valtionpalkinnot 2002

Valtionpalkintoesityksiä pyydettiin edellisen vuoden tapaan kustantajilta ja alan järjestöiltä. Neuvottelukunta jätti esityksensä perusteluineen opetusministeriölle 15.3. 2002. Ministeriö hyväksyi neuvottelukunnan ehdotuksen ja valtionpalkinnot jakoi 2.4.2002 ministeri Maija Rask. Palkinnot, joista kukin oli suuruudeltaan 8 500 euroa jaettiin seuraaville henkilöille:

Professori Kaari Utrio tiedonjulkistamisessa tehdystä monipuolisesta elämäntyöstä

- Kirjailija Kaari Utrio (s. 1942) tuli suuren yleisön tietoisuuteen jo 1960-luvun lopulla, kun hänen historialliset romaaninsa nousivat nopeasti suosikkiteosten joukkoon. Valtion kirjallisuuspalkinnon hän sai 1973. Pro Finlandia -mitalin Utrio sai 1993 ja 1995 hänet nimitettiin taiteilijaprofessoriksi.

Utrio on historiallisissa romaaneissaan onnistunut yhdistämään tiedollisen aineksen koskettavaan kaunokirjalliseen kerrontaan. Historioitsijan koulutuksella hän on paneutunut käsittelemisensä aikakausien elämään, korostaen suurten tapahtumalinjojen ohella arjen yksityiskohtia tavalla, joka antaa kerrontaan sekä syvyyttä että aitouden tuntua. Kuvitteellistenkin henkilöiden kuvailussa näkyvät kullekin aikakaudelle tunnusomaiset painotukset samalla kun kirjailija on onnistunut tavoittamaan romaanihenkilöidensä ajattelusta ja toiminnasta ajattomat, yleisinhimilliset piirteet ja monivivahteisen tunteiden maailman.

Romaanien lisäksi Utrio on käsitellyt runsaassa tuotannossaan ennen muuta naisen, lapsen ja perheen asemaa historiassa. Vuonna 1984 ilmestynyt *Eevan tyttäret* tarkasteli naista ja perhettä eurooppalaisesta näkökulmasta, *Kalevan tyttäret* (1986) painottui naisen historiaan Suomessa. Monivuotisen työn tuloksena syntynyt *Familia, eurooppalaisen perheen historia I-VI* (1995-97) on laaja, kansainvälisestäkin arvioituna mittava kokonaisesitys, jota täydentää monipuolinen kuvitus. Vuonna 2001 julkaistu *Bella Donna* keskittyy naisen kauneushanteeseen jatkaen teoksen *Venus, naiskauneuden tarina* (1985) tematiikkaa.

Kaari Utrion kerronnalle ominaista on tiedollisen aineksen voimakas, tietoinen popularisointi, yksityiskohdista lähtevä ilmiöiden tarkastelu sekä kiinnostavien kuriositeettien taitava käyttäminen lukijan mielenkiinnon herättämiseen. Utrio on myös suosittu esiintyjä, kolumnisti ja kustantaja, joka on oman kirjallisen ja julkisen toimintansa ohella osallistunut puolisonsa kanssa lukuisten teosten toimittamiseen. Vain harva suomalainen tiedonjulkistaja on onnistunut tavoittamaan niin monipuolisia yleisöjä siinä laajuudessa kuin professori Kaari Utrio.

Ministeri Max Jakobson tiedonjulkistamisessa tehdystä monipuolisesta elämäntyöstä

- Ministeri Max Jakobson (s. 1923) on viestinnän ammattilainen, joka toimi Uuden Suomen Lontoon kirjeenvaihtajana 1948-53, sanomalehtiavustajana Washingtonin suurlähetystössä 1953-58 ja ulkoasiainministeriön sanomalehtiasiaain toimiston päällikkönä 1958-62. Lehdistötehtävistä hän siirtyi diplomaatin uralle 1962 toimien ulkoasiainministeriön poliittisen osaston päällikkönä 1962-65, Suomen pysyvänä edustajana Yhdistyneissä Kansakunnissa 1965-72 sekä suurlähettiläänä Tukholmassa 1972-75. Elinkeinoelämän valtuuskunnan toimitusjohtajana Jakobson toimi 1975-84.

Jakobson on kokenut yhteiskunnallinen vaikuttaja, jonka rohkeat analyysit etenkin Suomen poliittisesta historiasta ovat herättäneet suurta huomiota ja julkista keskustelua. Hän on myös arkistolähteet hyvin tunteva tutkija, tietokirjoittaja ja kolumnisti. Jakobson on osannut käyttää toiminnassaan eri medioita: kirjallisuutta, lehdistöä, radiota ja televisiota. Toimijana hän on ollut sekä kansallinen että poikkeuksellisen kansainvälinen.

Jakobsonin kirjat *Diplomaattien talvisota* (1955), *Kuumalla linjalla* (1968), *Paasikivi Tukholmassa* (1978) ja *Veteen piirretty viiva* (1980) ovat muodostuneet poliittisen historian alalla suomalaisiksi klassikoiksi, joita on käännetty myös useille vieraille kielille. Hänen uusimmat teoksensa *Väkivallan vuodet* (1999) ja *Pelon ja toivon aika* (2001) ovat ensimmäiset osat teossarjassa *20. vuosisadan tilinpäätös*, jossa Jakobson tarkastelee Suomen ulkopoliittisen aseman kehitystä 1900-luvulla. Kansainvälisen kokemuksen ansiosta Jakobson osaa katsoa Suomea etäältä, ulkopuolisten toimijoiden näkökulmasta. Jakobson on antanut merkittävän panoksen sekä yhteiskunnallisten vaikuttajien että tavallisten kansalaisten käsitykseen oman maan poliittisesta historiasta.

Dosentti Riitta Konttinen teoksesta Sammon takajat. Nuoren Suomen taiteilijat ja suomalaisuuden kuvat

- Taidehistorioitsija, dosentti Riitta Konttinen on lähtenyt selvittämään teoksessaan *Sammon takajat* uudella tavalla Suomen taiteen kultakautta osana Nuori Suomi – aikakausjulkaisun ympärille ryhmittynyttä poliittisesti nuorsuomalaista, Venäjän valtaan kriittisesti suhtautunutta taiteilijoiden ja kulttuurivaikuttajien etujoukkoa. Heidän pyrkimyksensä oli taiteen keinoin rakentaa suomalaista identiteettiä ja itsetuntoa, täydentää sitä kirjallista työtä, jota kalevalainen mytologia oli kirjallisesti toteuttanut 1800-luvun ensimmäiseltä puoliskolta lähtien. Konttisen teoksesta avautuu näkymä sekä suomalaisuuskuvien luomiseen että Nuori Suomi -aikakausjulkaisun monitaiteiseen verkostoon, joka toimi sekä kotimaassa että ulkomailla. Konttisen perusteellinen aineiston tuntemus näkyy siinä, että hän pystyy sijoittamaan kohdalleen yhtä hyvin keskeiset kuvataiteilijat ja kirjailijat kuin marginaaliin aiemmin sysätyt tekijät. Taiteilijat kuvataan sekä ryhmänä että yksilöinä, teokset yksinään ja keskinäisessä vuoropuhelussa. Tiedollinen aines on liitetty oivaltavalla tavalla kerrontaan. Näin syntyy jännittävä kertomus. Lukijan nautinto huipentuu silmän ilossa saada tutkia upeita kuvia sekä tutuista että harvoin nähdystä taideteoksista.

Syöpäsairaiden lasten vanhemmat, Sylva ry teoksesta Kouluopas syöpäsairaahan oppilaan koululle

- Syöpälästen vanhempia edustavan, vuonna 1982 perustetun Sylva ry:n tehtävä on auttaa syöpää sairastavia lapsia ja nuoria sekä tukea heidän perheitään. Yhdistys tuottaa monenlaista tietomateriaalia. *Kouluopas syöpäsairaahan oppilaan koululle* on huolellisesti laadittu, runsaasti käytännön ohjeita sisältävä ja varmasti tarpeellinen tietopaketti opettajalle, joka työssään kohtaa syöpään sairastuneen lapsen tai nuoren. Kouluoppaan laatimiseen ovat osallistuneet monet alan parhaat asiantuntijat erikoislääkäreistä psykologeihin, kuntoutusohjaajiin ja sairaalakoulujen erityisopettajiin. Syöpään sairastuminen on äärimmäisen vaikea tilanne paitsi sairastuneelle itselleen myös hänen opettajilleen ja luokkatovereilleen. Asiallinen tieto hoitomenetelmistä, taudin eri vaiheista ja koulunkäyntiin vaikuttavista tekijöistä auttaa opettajaa tukemaan sekä syöpäsairasta että hänen koulutovereitaan ja

opettajiaan. Yhteyden säilyttäminen normaaliin elämänpiiriin on äärettömän tärkeää syöpäsairaalle lapselle. Sylvan tuottaman oppaan pohjavireenä on koulunkäynnin merkityksen korostaminen, kun vakavasti sairas lapsi koettaa pysyä kiinni normaalissa elämässä ja ystäväpiirissään.

Professori Rauno Tirri, dosentti Juhani Lehtonen (k.), dosentti Risto Lemmetyinen, dosentti Seppo Pihakaski ja professori Petter Portin teoksen *Biologian sanakirja*; täysin uudistettu laitos

- Parhaiden tietoteosten elinkaari voi olla hyvinkin pitkä. Nopeasti kehittyvillä tieteenaloilla tiedon ajantasaistaminen saattaa vaatia radikaaleja muutoksia luotettavimpienkin perusteosten sisältöön. Oman alan jatkuva seuranta ja uudelleenarviointi, sekä uudistuvan tiedon huomioon ottava keskeisten hakuteosten taidolla toteutettu ajantasaistaminen on tärkeä osa tiedonjulkistamistyötä. Biologian sanakirja on tietokirja, jonka kolmanteen, täysin uudistettuun painokseen on aakkoselliseen järjestykseen koottu noin 11 000 hakusanaa, joista keskeisimmille on laadittu perusteellinen ja selkeä tieteellinen selitys. Selityksissä on kiinnitetty erityistä huomiota suomalaiseen kirjoitusasuun ja niihin on sisällytetty myös kaikki käytössä olevat synonyymit. Tärkeimmistä sanoista on esitetty myös latinalainen tai kreikkalainen alkuperä. Biologian sanakirjan tekstiä havainnollistaa 70 huolellisesti valittua kuvaa. Kirjan liitteisiin on koottu tärkeitä, aiheeseen liittyviä luetteloita ja taulukoita. Koska biologia ja siihen läheisesti liittyvät alat, kuten esimerkiksi biotekniikka ja perinnöllisyystiede, kehittyvät erittäin nopeasti, Biologian sanakirja toimii hyödyllisenä perusteoksena ei vain alan tutkijoille ja opettajille, vaan myös tiedottajille, koululaisille ja opiskelijoille sekä kaikille luonnontieteistä perustietoa kaipaaville henkilöille ja tahoille.

Professori Anna-Maria Åström, professori Bo Lönnqvist ja arkistonhoitaja Yrsa Lindqvist teoksesta *Gränsfolkets barn. Finlandssvensk marginalitet och självhävdelse i kulturanalytisk perspektiv*

- Anna-Maria Åströmin, Bo Lönnqvistin ja Yrsa Lindqvistin teos *Gränsfolkets barn* on suomenruotsalaisuuden mittava analyysi. Runsaan lähdeaineiston sekä kenttä- ja haastattelututkimustensa pohjalta tekijät perehdyttävät lukijan suomenruotsalaiseen kulttuuriin, sen arjen ja juhlan käytäntöihin ja identiteettisymboleihin kalenterikuvituksesta silakkamarkkinoihin. Suomen ruotsinkielisestä väestöstä piiryy teoksessa monipuolinen kuva, jossa kulttuurista yhtenäisyyttä luova tekijä on ennen muuta kielellinen vähemmistöasema. Se edellyttää oman identiteetin tunnistamista ja vaalimista sekä jatkuvaa rajanvetoa valtaväestön suuntaan, joka ei joka tilanteessa kykene oivaltamaan monikulttuurisuuden tarjoamaa rikkautta ja johdonmukaisesti tukemaan sitä. Marginalisoitumisen vaara on näin osa jokapäiväistä suomenruotsalaista todellisuutta. Ruotsinkielinen kulttuuri on sisäisesti huomattavan moninainen. Alueelliset kulttuurit ovat voimakkaita väestöryhmän sisällä, sosiaaliset erot ovat nekin luoneet omia alakulttuureitaan. Teos onnistuu rikkomaan monia stereotypioita säilyttäen kuitenkin oivaltavan ja suomenruotsalaista identiteettiä tukevan ja vahvistavan otteensa. Aineiston kiehtova analyysi näyttää, miten suomenruotsalaisen kulttuurin symbolista pääomaa uusinnetaan. Teos pyrkii paljastamaan suomenruotsalaisen kulttuurin sitkeästi eläviä rakenteita - ja onnistuu siinä. Samalla se on haaste myös suomensuomalaisen mentaliteetin tutkimukselle.

Toimittaja Marja-Leena Tuisku radiotyöstä ohjelmasarjassa ”Terve, täällä Tuisku”

- Radio Suomen ”Terve, täällä Tuisku” –ohjelmassa käsitellään terveyttä ja sairautta, ihmisen hyvää ja pahaa oloa. Ohjelma on kertonut luotettavasti ja uskottavasti tämän hetken tutkimustiedosta. Toimittaja Tuisku on myös selvittänyt, miten elinolosuhteet ja ympäristö vaikuttavat ihmisen terveyteen. Ohjelmassa ei ole pyritty terveyden ”maksimointiin”, jolla tarkoitetaan jatkuvaa oman ruumiin ja tuntemusten tarkkailua. Superterveyden markkinointi ei myöskään ole ollut ohjelman tarkoitus. Ihminen voi elää täysipainoista elämää, vaikka hän ei täytä kaikkia niitä terveyden vaatimuksia, joita nykypäivä esittää.

Marja-Leena Tuisku on vuosikaudet uskollisesti ja sinnikkäästi huolehtinut suomalaisten terveystiedosta. Toimittaja Tuiskun ohjelmat ovat olleet odotettuja terveyden tietopaketteja. Radion kuuntelijoille ovat tulleet tutuiksi niin lasten ruoka-aineallergiat, vanheneminen ja vireys kuin elämä sokeana kuvataiteilijana. Marja-Leena Tuisku ei ole unohtanut ihmisen käyttäytymisen eikä tunne-elämän pohdintojakaan.

Marja-Liisa Tuisku on tehnyt tärkeää perustyötä ympäristössä, jossa ei aina ole painotettu asiakeskeisten puheohjelmien arvoa ja merkitystä radionkuuntelijoille. Hän on myös toiminut aktiivisena uusien työtapojen kokeilijana. ”Terve, täällä Tuisku” –ohjelmat ovat syntyneet siten, että tekijän kättenjälki on tunnistettavissa myös ohjelmatyöprosessissa.

Toimittaja, tuottaja Iikka Vehkalahti televisiotyöstä projektissa *Steps for the Future*.

- Kansainvälisesti korkeatasoisten televisiodokumenttien tuottaminen edellyttää yleensä voimakasta rahallista panostusta, jollakin maailman valtakielistä tehtyä ohjelmatyötä sekä tehokasta markkinointia. Suomalaiset dokumentintekijät ovat pääsääntöisesti pyrkineet tyydyttämään suomalaisen katsojakunnan tiedon tarpeet, mittaviin kansainvälisiin projekteihin on vain aniharvoin uskaltanut.

Yleisradion TV 2:n Dokumenttiprojektin tuottajan Iikka Vehkalahtien käynnistämä ja vetämä projekti *Steps for the Future* on kunnianhimoisen hanke, johon Vehkalahti on onnistunut saamaan mukaan alan keskeisiä koti- ja ulkomaisia toimijoita. Etelä-Afrikan hiv- ja aids-tilannetta tarkastellaan 35:ssä tarkasti valitussa dokumentti- ja lyhytelokuvassa, joiden tekijäkunta on kansainvälinen ja joiden levikki kattaa useat maailman johtavat televisioyhtiöt. Projektin taustalla ovat humanitaariset syyt, ei taloudellisen menestyksen tavoittelu.

Vehkalahtien projekti pureutuu yhteen vaikeimmista globaaleista terveysuhkista, Afrikassa levinneeseen aids-katastrofiin. Ohjelmissa ongelmaa tarkastellaan yksilön näkökulmasta, osana pelon kohtaamista ja sen voittamista. Inhimillisellä tavalla toteutetut ohjelmat antavat runsaasti perustietoa aidsista ja sen torjunnasta.

Kansainvälisesti huomiota ja myönteistä näkyvyyttä saanut projekti on esitelty hyvänä esimerkkinä siitä, kuinka yleisradioyhtiöiden tulisi lähestyä globaaleja kysymyksiä. Yleisradion kanavilla keväällä 2002 esitettävät jaksot tukevat myös Suomen Punaisen Ristin, Unicefin, Kirkon ulkomaanavun ja Yleisradion yhteistä keräystä eteläisen Afrikan aids-orpojen auttamiseksi.

Palkintojen käsittely ja valtionpalkinnot 2003

Vuoden 2002 tuotantoa koskevin valtionpalkintoesitysten pyyntöä koskevaa tiedotusta tehostettiin ja se toi neuvottelukunnan arvioitavaksi ennätysmäärän esityksiä.

Neuvottelukunta jätti esityksensä perusteluineen opetusministeriölle 14.3 mennessä.

Ministeriö hyväksyi neuvottelukunnan ehdotuksen ja valtionpalkinnot jakoi 13.5.2003 ministeri Tuula Haatainen. Palkinnot, joista kukin oli suuruudeltaan 8 500 euroa jaettiin seuraaville henkilöille:

Toimittaja Hannu Taanila tiedonjulkistamisessa tehdystä monipuolisesta elämäntyöstä

- Toimittaja Hannu Taanila (s. 1939) on suomalaisen radiojournalismin yksi värikkäimmistä, arvostetuimmista ja arvostelluimmista henkilöistä. Taanila aloitti uransa Yleisradiossa TV1:n kulttuuriohjelmien free lance -toimittajana 1965-75 ja viihdeohjelmien free lance -toimittajana 1968-72. Radio- ja televisiotyön lisäksi hänen toimintansa ulottui sanoma- ja aikakauslehtiin. Päätoimisesti hän työskenteli Suomen ylioppilaskuntien liiton kulttuurisihteerinä 1965-67 ja Kustannusosakeyhtiö Tammen osastopäällikkönä 1967-75. Taanila valittiin Radio 2:n kulttuuritoimituksen toimituspäälliköksi 1975. Hän toimi tässä tehtävässä 1975-84, radion tiede- ja kulttuuriohjelmien toimituspäällikkönä 1985-90 ja sen jälkeen Radio Ylen Ykkösen projektipäällikkönä ja erikoistoimittajana eläkkeelle siirtymiseensä saakka vuoden 2003 alussa.

Taanila on tunnettu räväkkänä ja kantaaottavana toimittajana, jolla on kyky havaita uusia ja poikkeavia näkökulmia käsittelemiinsä ilmiöihin. Älyllisyydellään ja vahvoilla provosoinneillaan hän on haastanut kuulijansa miettimään ja tarkastelemaan kriittisesti näkemyksiään. Taanila on saanut ohjelmistaan runsaasti palautetta. Nekin, jotka ovat olleet asioista eri mieltä ovat lähes poikkeuksetta antaneet tunnustusta Taanilan sanalliselle kyvykkyydelle ja laajalle tietämykselle. Taanilan monipuolinen lukeneisuus tuleekin selvästi esiin hänen ohjelmissaan. Toimittajana hän on ollut tinkimätön ja on ohjelmien valmistelussa vaatinut sekä itseltään että alaisiltaan ja työtovereiltaan laajaa ja huolellista perehtymistä keskeisiin tietolähteisiin.

Taanila tuntee tiedontuottamisen menetelmät ja ongelmat ja osaa sen vuoksi oikealla tavalla suhteellistaa ja kyseenalaistaa asiantuntijätietoa, johon usein luotetaan liian kriitikittömästi. Taanila edellyttää haastateltaviltaan, että nämä perustelevat näkemyksensä ja osoittavat, että ne pohjautuvat mahdollisimman luotettavaan ja monipuoliseen tietoon. Tämä luotettavuus on yhteiskunnan toiminnan kannalta keskeisen tärkeä lähtökohta.

Syyskuussa 1989 käynnistetyt Yleisradion latinankieliset uutiset, Nuntii Latini, ovat herättäneet suurta kansainvälistä huomiota. Uutisten ideoinnissa ja käynnistämisesä Hannu Taanilalla oli keskeinen rooli. Kerran toisensa jälkeen Taanila on muistuttanut, että tämän päivän suomalainen ja eurooppalainen tiede ja kulttuuri perustuvat pitkään perintöön. Nykyisten ilmiöiden ymmärtämisessä vaaditaan sen vuoksi historian, kulttuurin ja talouden syvällistä tuntemusta antiikista nykypäivään.

Hannu Taanila on saanut työstään tunnustusta aikaisemminkin. Vuonna 1994 hänelle myönnettiin radio- ja televisioalan Kouran sivistyspalkinto. Valtion tiedonjulkistamispalkinnon hän sai 1995 Radio Ylen Ykkösen ohjelmasarjasta Kun Euroopasta tuli Eurooppa. Kirkon tiedonvälityspalkinnon Taanila sai 1997. Elämäntyöstä myönnettävä tiedonjulkistamispalkinto on yksi maamme arvostetuimmista palkinnoista, joka myönnetään poikkeuksellisen mittavista ansioista.

Radio Suomen asiaohjelmien toimittaja Päivi Istala ohjelmasarjasta *Naisten tunti*.

- Naisten tunti tarttui ajankohtaiseen aiheeseen, sanomalehtien seksi-ilmoituksiin, jonka seurauksena kustantajat poistivat ne sivuiltaan. Samaan aikaan

tiedotusvälineissä käytiin laajaa keskustelua maksullisista seksipalveluista ja niihin liittyvistä tasa-arvokysymyksistä. Toimittaja Päivi Istala on vuosien aikana tuonut naisen asemaan liittyviä kysymyksiä esiin sinnikkäästi ja peräänantamattomasti. Työlleen hän on saanut laajaa tukea alan järjestökentältä.

Naisten tunti on jakanut mielipiteitä puolesta ja vastaan, mutta kuuntelijoitaan se ei ole jättänyt kylmäksi. Päivi Istalan persoonallinen, tutkiva työote sekä palava tahto ja uskallus tarttua epäkohdiksi koettuihin, usein vaikeisiin asioihin on toimittajan työssä tänä aikana harvinaisuus. Sellainen harvinaisuus, että tiedotusvälineiden toivoisi tukevan entistä selvemmin ja vahvemmin journalisteja, joilla on siihen luonnetta, kykyä ja osaamista.

YLE Teeman kulttuuritoimituksen työryhmä; toimittaja Marika Kecskémeti, toimittaja J. P. (Juha Pekka) Pulkkinen, ohjaaja Atro Lahtinen ja tuottaja Marjaana Mykkänen dokumenttisarjasta *Ammatti: Suomalainen kirjailija*.

- Kirjailijat nousevat tiedotusvälineiden otsikoihin syksyllä, joka on kirjamarkkinoiden kuuminta kautta. Palkinnoista ja saavutuksista uutisointi jättää tavallisesti sivuun kirjailijan arkisen elämän, joka yleensä on yksinäistä uurastamista kaukana salamavalloista, mikrofoneista ja juhlatilaisuuksista. Dokumenttisarja suomalaisista kirjailijoista avaa ikkunan kirjailijoiden arkeen ja syventää kuvaa heidän persoonastaan. Vuonna 1999 käynnistynyt sarja on edennyt tasaista tahtia tuottaen katselijoille tasapainoisia, syvällisiä ja toteutukseltaan ammattimaisia henkilökuvia päähenkilöistä, jotka ovat teoksillaan ja ajatuksillaan heijastaneet ihmisten tunteja ja viitoittaneet henkisiä suuntaviivoja kansakunnalle. Arvokkaasta haastattelumateriaalista ohjelmissa on käytetty vain pieni osa, muu aineisto on toimitettu Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Kirjallisuusarkistoon, missä se on tutkijoiden käytettävissä. Dokumenttisarjan toteuttajat ovat tehneet ammatillisesti korkeatasoista ohjelmatyötä, joka on samalla ollut merkittävää ja pitkäjänteistä suomalaista kulttuurityötä.

YLEn opetusohjelmien *Uutisjuttu*-työryhmä; toimitussihteeri Tiina Jensen, tuottaja Kirsti Kurkela, toimittajat Risto Kuusisto, Raili Löyttyniemi ja Nina Simonen, kuvaussihteeri Susanna Pulliainen ja leikkaaja Mira Ranta

- Uutisjuttu välittää ajankohtaista tietoa koululaisten silmien korkeudelta. Se tekee sen aiheita kaihtamatta, ja usein mielenkiintoisemmin ja haastavammin kuin perinteinen uutistuotanto. Uutisjutulla on tärkeä rooli myös koululaisten mediakuvan rakentajana. Internet-sivut ja televisiolähetys ovat muodostaneet tekijöiden ja koululaisten välille vuoropuhelun, jossa jokainen nuori on voinut osallistua ohjelman toteuttamiseen. Tätä kautta koululaiset ovat voineet itse ymmärtää tiedonhankinnan merkityksen omassa arkipäivässä. Toimituksen oma tavoite on toteutunut. Nuorille voidaan kertoa oikeita uutisia lasten ja nuorten näkökulmasta selkeästi, ymmärrettävästi ja raikkaasti. Tämän toteuttamista ovat edistäneet Uutisjutun ulkoasu ja luontevat, oikean ikäiset, lapsijuontajat: Kati Peltola, Skomantas Pocius, Jesse Teriö ja Nadja Kamara.

Toimittaja Anssi Miettinen ja toimittaja Tuomo Pietiläinen teletunnistetietojen väärinkäyttöepäilyksiä koskevasta uutisoinnista Helsingin Sanomissa.

- Kansalaisten yksilöllisyyttä suojaavat tietoturvasäädökset on yhteiskunnassa koettu äärimmäisen tärkeiksi. Luottamus niin julkisen vallan käyttäjiä kuin erilaisten toimintojen edellyttämien rekisterien pitäjiä kohtaan perustuu siihen, että tietoja käytetään vastuullisesti ja yksilön oikeuksia suojaen ja kunnioittaen. Kansalaisten

mahdollisuudet valvoa oikeuksiaan koetaan usein vähäisiksi, minkä vuoksi on tärkeää, että oikeuksiin kohdistuvista loukkauksista ja valvontaan liittyvistä ongelmista keskustellaan yhteiskunnassa laajasti ja avoimesti. Tässä keskustelussa tiedotusvälineillä on tärkeä rooli.

Toimittajat Mieltinen ja Pietiläinen toivat syksyllä 2002 rohkeasti esiin epäilyt viestintäsalaisuuden rikkomisesta. Tutkiva journalistinen työ edellytti julkisuudessa esitettyjen tietojen huolellista dokumentointia ja luottamuksellista valmistelua. Mieltisen ja Pietiläisen jutut synnyttivät laajan keskustelun viestintäsalaisuuden merkityksestä ja kansalaisen oikeusturvasta. Jutut johtivat myös viranomaisten suorittamiin tutkimuksiin. Toimittajien aktiivisuus loi kansalaisten keskuudessa luottamusta median kykyyn ottaa vastuullisella tavalla esiin vaikeita yhteiskunnallisia asioita ja oli osaltaan selkeyttämässä tietoturvaan liittyviä pelisääntöjä.

Diplomi-insinööri, valokuvaaja Sami Karjalainen kirjasta *Suomen sudenkorennot* (Tammi).

- Diplomi-insinööri Sami Karjalaisen kirjoittamassa ja kuvaamassa kirjassa esitellään kaikki Suomen sudenkorennot, hieman yli 50 lajia. Jokainen laji on kuvattu luonnossa ilman erityisjärjestelyjä. Sudenkorentoja Karjalainen kameroineen on väijynyt toistakymmentä vuotta ja tehnyt sinä aikana satoja retkiä eri puolille maata. Kirjan anti ei kuitenkaan rajoitu upeisiin, moneen kertaan palkittuihin kuviin, vaan kyseessä on laaja ja ajantasainen käsikirja maamme sudenkorennoista. Sellaista on jo kaivattu, sillä edellinen sudenkorentokirja ilmestyi puolensataa vuotta sitten, 1952. Kirjallaan Karjalainen luo vankan ja innostavan perustan sykehdyttävän kauniiden ja elintavoiltaan mielenkiintoisten sudenkorentojen seuraamiselle ja tutkimiselle, sudenkorentoharrastukselle. Teosta täydentää Internet-sivusto (<http://personal.inet.fi/taide/karjalainen/sudenkorennot.html>), jolle on koottu tiivistä tietoa sudenkorennoista, Suomessa esiintyvien lajien lajiluettelo, taidokkaita valokuvia sekä luonnontieteellisiin maakuntiin perustuva levinneisyyskartta. Sivusto toimii interaktiivisesti. Tutkijoilla ja harrastajilla on mahdollisuus antaa palautetta ja tehdä sähköisesti täydennyksiä teoksen ja sivuston tietoihin liittämällä niille omia havaintoilmoituksia. Karjalaisen teos ja sivusto ovat oiva osoitus siitä, miten asiantuntijoiden harrastusta ja osaamista voidaan taitavasti hyödyntää monipuolisen tiedonhallinnan avulla.

Toimittaja Jorma Tuomi-Nikula ja opettaja Päivi Tuomi-Nikula kirjasta *Keisarit kesälomalla Suomessa* (Atena Kustannus Oy; ruots. *Kejsaren i skärgården, Den ryska tsarfamiljens sommarvistelser i Finland*, Schildts Förlag Ab)

- Venäjän keisarihuoneen historia 1800- ja 1900-luvuilla oli myrskyisä. Jatkuvat sodat laajan imperiumin eri kolkilla rasittivat valtakuntaa taloudellisesti. Yhteiskunnalliset epäkohdat, johtavien säätyjen erioikeudet ja kansalaisten epätasa-arvo voimistivat sisäistä kuohuntaa, joka lopulta johti vallankumoukseen, joka syöksi 300 vuotta Venäjää hallinneen Romanovien suvun valtaistuimelta. Suomi tarjosi Venäjän keisareille ja heidän perheilleen rauhan sataman, pakopaikan, jossa valtakunnan murheet oli mahdollista sysätä joksikin aikaa sivuun. Jorma ja Päivi Tuomi-Nikulan teos keskittyy tarkastelemaan keisarien suhteita Suomeen. Yleispoliittinen tilanne jätetään sivummalle, yhteiskuntaa tai tsaarien asemaa ei ryhdytä analysoimaan tai arvostelemaan. Elämää katsotaan keisarien ja heidän kohtaamiensa, eri asemissa toimineiden suomalaisten näkökulmasta.

Teos antaa yksityiskohtaista tietoa keisarien matkoista Suomeen. Kiinnostus hallitsijoita kohtaan on edelleen hämmästyttävän elävä, paikallinen kansanperinne tuntee paljon tsaareihin ja heidän hovilaisiinsa liittyviä kertomuksia. Laaja kuvitus täydentää kerrontaa ja antaa mahdollisuuden tarkastella keisarillisten perhe-elämää matkojen aikana. Suomeksi ja ruotsiksi julkaistu teos tavoittaa suomalaisten ja suomenruotsalaisten lisäksi ruotsalaisen lukijakunnan, jolla myös on voimakasta kiinnostusta keisareita ja kuningashuoneita kohtaan.

Professori Matti Vainio kirjasta ”Nouskaa aatteet!” Robert Kajanus. Elämä ja taide (WSOY)

- Elämäkertatutkimuksen arvostus on viime vuosikymmeninä selvästi lisääntynyt. Historian kollektiivisten ilmiöiden tarkastelun ohella tarvitaan mikrotason ilmiöihin kohdistuvaa, laajan alkuperäisaineiston syvälliseen hallintaan perustuvaa tutkimusta. Henkilöitä ja paikallisesti ja ajallisesti rajattuja ilmiöitä tarkastelemalla menneisyys avautuu moni-ilmeisenä ja aitona, yksilöllisen ihmisen historiana. Professori Matti Vainion musiikkihistorian alaan kohdistuva Robert Kajanuksen (1856-1933) elämäkerta on henkilöhistoriallista tutkimusta parhaimmillaan. Vainio hallitsee suvereenisti musiikin maailman ja osaa asiantuntevasti arvioida Kajanuksen saavutuksia niin hänen oman aikansa kuin nykypäivänkin näkökulmasta. Sujuva kerronta ja autenttinen lähdeaineisto avaavat kiehtovan ja oivaltavan kuvan Robert Kajanukseen sekä ihmisenä että suomalaisen musiikkielämän keskeisenä toimijana. Kirjoittaja on välttänyt henkilöhistorian kirjoittajien suuren vaaran, liiallisen samastumisen kohdehenkilöön. Vainio tuntee perinpohjaisesti kohteensa, mutta säilyttää kuitenkin ulkoa käsin asioita tarkastelevan tutkijan analyyttisen otteen. Tuloksena on asiasisällöltään korkeatasoinen teos, joka tarjoaa teoksen tiiliskivimäisyydestään huolimatta miellyttäviä lukuhetkiä.

Kohdeapurahat

Tiedonjulkistamisen kohdeapurahoja voidaan myöntää yksityisille henkilöille tai ryhmälle (ei yhteisöille tai yhdistyksille) tiedonjulkistamista palvelevan työsuunnitelman toteuttamiseen lähinnä luovaan työhön. Kohdeapurahoja ei myönnetä kaunokirjallisiin kohteisiin, vaan tietoa popularisoiviin hankkeisiin. Suppeille erityisryhmille tarkoitetut kohteet, oppikirjat ja tieteelliset tutkimukset eivät kuulu apurahoituksen piiriin. Uutena tukimuotona oli mahdollisuus hakea puolivuotista työskentelyapurahaa laajempiin projekteihin.

Kohdeapurahat julistetaan haettavaksi kerran vuodessa. Hakuilmoitus julkaistaan Helsingin Sanomissa ja Hufvudstadsbladetissa sekä lähetään tiedoksi alan järjestöille ja yliopistoille.

Kohdeapurahat 2001

Vuonna 2001 kohdeapurahahakemuksia tuli yhteensä 144 kpl. Kohdeapurahat myönnettiin seuraaville 26 hankkeelle:

1. Andell, Pia: Elokuvaan sisaruussuhteista 20 000 mk
2. Grundström, Elina ym.: Reportaasikirja kulutustavarasta ja halpa-tuonnista 15 000 mk
3. Hannula, Eila: Internetin vaikutukset journalismiin –artikkelisarja 15 000 mk
4. Hutri, Kirsti ym.: Lasten tietokirja Vesimyrän kevät 20 000 mk

5. Hämäläinen, Karo: Euroopasta nuorille -tietokirja 15 000 mk
6. Järvi, Ulla: Potilas petin pohjalla –artikkeleita aiheesta 10 000 mk
7. Kaila, Ben ym.: Kodittomuuden kasvot –dokumenttiteos 20 000 mk
8. Kolmonen, Jaakko: Ravitsemusopillinen lasten keittokirja 15 000 mk
9. Konttinen, Anu: Jorma Panulan kapellimestariluokka –kirja 20 000 mk
10. Koponen, Jari: Mikromekaniikka ja nanoteknologia –kirja 15 000 mk
11. Koskimies, Pertti: Lintusuojeluopas –kirja 10 000 mk
12. Lehti, Raimo: Leijonan häntä –luonnonilmiöiden filosofiaa 15 000 mk
13. Loivamaa, Ismo: Kotimaisia lastenkirjakuvittajia –tietoteos 15 000 mk
14. Londen, Magnus ym.: En bok om St. Petersburg 15 000 mk
15. Marttila, Olli: Tansanian kansallispuistot –kirja 20 000 mk
16. Matilainen, Pekka: Renessanssin ja romantiikan aika –kirja 10 000 mk
17. Peltonen, Ulla-Maija: Muistin paikat –vuosi 1918 –kirjaan 15 000 mk
18. Pietarinen, Ahti: Tietämyksen esittäminen –tekoälyn logiikka ja filosofia 5 000 mk
19. Rutanen, Reijo: Balkanin sotien seurauksista Serbiassa –kirja 10 000 mk
20. Saarinen, Heli ym.: Matti Saanion valokuvakokoelman verkkotietopankki ym. 30 000 mk
21. Sederholm, Helena: Kitsch –ilmiötä käsittelevä kirja 20 000 mk
22. Stenval, Åsa: Kvinnor och modernitet i det sena 1900 –talets finlandssvenska litteratur 10 000 mk
23. Toiviainen, Pasi: Ilmanmuutoksista kertova dokumenttielokuva 20 000 mk
24. Wilhelmsson, Putte: Sanat ja tavarat –esseekokoelma 15 000 mk
25. Virtanen Telle: Latinalaista Amerikkaa käsittelevä kirja Tango 10 000 mk
26. Väisänen, Maija: Biografia ruhtinatar Shahovskajasta 15 000 mk

Kohdeapurahat 2002

Vuonna 2002 kohdeapurahahakemuksia tuli yhteensä 109 kpl. Neuvottelukunta myönsi kaksi puolivuotista apurahaa sekä 25 kohdeapurahaa seuraaville henkilöille:

Puolivuotiset apurahat

1. Sana, Elina, Helsinki. Luovutetut -projekti. Dokumenttikirja, joka jatkaa 1979 tehdyn kuolemanlaiva S/S Hohenhön - juutalaispakolaisten kohtalo Suomessa - aihepiiriä uusien tutkimusten ja materiaalin valossa. 8000 euroa
2. Toiviainen, Pasi, Helsinki. Dokumenttielokuva ilmastonmuutoksesta. 8000 euroa

Kohdeapurahat

3. Aho, Arja ja Taskinen, Anne, Helsinki. Rockin korkeat korot -suomalaisen naisrockin historia. 8000 euroa
4. Enqvist, Kari-Pekka, Espoo. Modernin ihmisen maailmankuva -kirjaan. 3000 euroa
5. Estlander, Ann-Mari. Helsinki. Kivun psykologia. 3000 euroa
6. Hanska, Jussi, Hämeenlinna. Kristuksen sijaiset maanpäällä - paaviuden historia. 3000 euroa
7. Hellman, Åsa, Borgå. Konstkeramiken i Finland. 3000 euroa
8. Hietanen, Silvo Helsinki. Suuret ikäluokat ja suomalainen yhteiskunta- kirjaan. 3000 euroa
9. Hirn, Sven, Helsinki. Gamla cirkusaffischer och deras kulturhistoria. 3000 euroa
10. Honkatukia, Päivi, Helsinki. Suomalaista tyttötkimusta - antologia. 3000 euroa
11. Hutri, Kirsi, Helsinki. Kaupungin kesä - lasten luontokirjaan. 2000 euroa
12. Hämäläinen, Karo, Helsinki. Tietokirja nuorille osakemarkkinoista. 3000 euroa

13. Lindberg, Pirkko, Helsingfors. S.O.S. Tuvalu - faktaboken. 3000 euroa
14. Mäkinen, Ilkka, Lempäälä. Suomen kirjastojen ja informaatiopalvelujen historia. 5000 euroa
15. Metsämäki, Mikko ja Nisula, Ismo, Helsinki. Suomalaisen kansalaisyhdyskunnan tarina. 3000 euroa
16. Niskanen, Tiina ja Härkönen, Riikka, Helsinki. Nais- ja lapsikauppa Nepalissa - artikkelit ja radio. 3000 euroa
17. Nordman, Lena, Helsingfors. Handbok för kvinnor i att skilja sig. 3000 euroa
18. Peltoniemi, Pentti, Helsinki. Suomalaiset sota- ja seikkailijavangit - tv-dokumentti ja kirja. 4000 euroa
19. Perkkä-Jortikka, Katriina, Helsinki. Työyhteisöjohtaminen –tietokirjaan. 3000 euroa
20. Raina, Liisa, Sipoo. Parempi koulu, vuorovaikutteinen kasvatuskulttuuri- tietokirjaan. 3000 euroa
21. Saarinen, Kimmo, Lappeenranta. Perhoskirjaan. 3000 euroa
22. Savolainen, Hanna-Mari, Helsinki. Monikulttuurinen maahanmuuttajakirja. 4000 euroa
23. Somerkoski, Brita, Rymättylä. Lasten paloturvallisuuskirja. 1600 euroa
24. Torkkola, Sinikka, Tampere. Potilaasta kansalaiseksi –kirjaan. 3000 euroa
25. Tuusvuori, Jarkko, Turku. Suomalainen kulttuurilehti 200 vuotta –julkaisu. 2500 euroa
26. Uusi-Hallila, Tuula, Helsinki. Minna Canthin elämä ja tuotanto. 3000 euroa
27. Valkama, Ilmari, Helsinki. Suomen 1600-luvun purjehdus –tietokirja. 3000 euroa

Kohdeapurahat 2003

Vuonna 2003 myönnettiin tiedonjulkistamisen kohdeapurahoja 30:lle tiedonjulkistamishankkeelle. Hakemuksia tuli yhteensä 117. Apurahat myönnettiin seuraaville henkilöille:

1. Abu-Hanna, Umayya. Kirja Nurinkurin, Lähi-idän elämää ja dokumenttifilmi. 6000 euroa
2. Anttonen, Kaija. Saamelaiden dokumenttifilmien suomentaminen. 1500 euroa
3. Avomaa, Pentti. Eroajan opas. 2000 euroa
3. Belinki, Karmela. Det gröna apoteket – judarna i Baltikum. 4000 euroa
5. Harakka, Timo. The Order –rahan jäljillä. 3000 euroa
6. Helin-Sarvamaa, Sari. Raskausajan ravinto-tietokirjaan. 3500 euroa
7. Hirn, Sven. Kiintopisteitä –esseekokoelma. 3000 euroa
8. Hutri, Kirsi. Lasten tietokirja Peltoaukean syksy. 3000 euroa
9. Hyypä, Markku. Me-hengen mahti –sosiaalinen pääoma. 4000 euroa
10. Junka, Laura. Dokumenttiprojekti palestiinalaisalueella. 5000 euroa
11. Kalliola, Iiris. Viljelykasvit –kirjaan. 3000 euroa
12. Karvonen, Minna. Leo Jokelan elämäkertaan. 1500 euroa
13. Kekäläinen, Annu. Etelä-Afrikka, minun maani. 4000 euroa
14. Kerosuo, Lauri & Vuortama, Timo. Viestinnän lait ja säännöt uudistamiseen. 5500 euroa
15. Koivusalo, Markku. Elämän sodat ja soturit –pieni sodan historia. 3000 euroa
16. Lehtonen, Mikko. Teos suomalaisuudesta ja monikulttuurisuudesta. 3000 euroa
17. Lindstedt, Risto. Väinö Linna –elämä ja tuotanto. 5000 euroa
18. Meriläinen, Mikko. Rockyhtye Wigwamin historia. 3000 euroa
19. Muhonen, Pihla. TV-dokumenttielokuva Adoptiolapsen odotusaika. 4000 euroa
20. Mäkinen, Olli. Internet ja etiikka-tietokirjaan. 3000 euroa
21. Näränen, Pertti. Kirja digitaalisesta televisiosta. 3000 euroa
22. Pekkarinen, Jussi. Suomen tunnetuksi tekeminen 1918-45. 1500 euroa

23. Roslin, Tomas. Suomen lantakuoriaiset –tietokirjaan. 3000 euroa
24. Seppänen, Anne. Tamperelainen populaarikulttuuri 1935-50. 3000 euroa
25. Tarkka, Minna. Mediakulttuurin avainsanat verkkojulkaisu ja kirja. 4000 euroa
26. Tarkkonen, Tuula & Sassi, Pirkko. Lapset ja kasvuympäristö-julkaisu. 3500 euroa
27. Tervomaa, Raija. Suomi A:sta Ö:hön – maahanmuuttajat/selkokirja. 3000 euroa
28. Tuominen, Jonas. Dokumentärfilm om Bomarsund. 4000 euroa
29. Vierola, Hannu. Tupakkamiehen tietokirja. 3000 euroa
30. Öhman, Teemu. Törmäyskraatterit. 3000 euroa

Laatukirjatuki

Vähälevikkisen kirjallisuuden ostotuki on vuosittain jaettava tuki kuntien kirjastoille. Kirjastot saavat vuosittain ostotukilistat, joihin on kerätty vähälevikkisinä pidettäviä, laadukkaiksi katsottuja nimikkeitä. Näissä listoissa olevia nimikkeitä kirjastot voivat sitten tilata tukisummansa puitteissa. Listat laatii tietokirjallisuuden osalta tiedonjulkistamisen neuvottelukunta ja kaunokirjallisuuden osalta valtion kirjallisuustoimikunta.

Tietokirjallisuuden listan tulee kattaa tiedon eri alueet ja kohderyhmät sekä pyrkiä tukemaan eri kustantajia tasapuolisesti. Listalle voidaan ottaa myös CD-romeja.

Kustantajat voivat lähettää esitykset tuettavista kirjoista perusteluineen neuvottelukunnalle helmikuun loppuun mennessä.

Neuvottelukunnan edustajat osallistuivat keskusteluihin laatukirjatuen kehittämisestä mm. osallistumalla neuvotteluun, jossa pohdittiin opetusministeriössä laaditun Norjan ja Ruotsin kirjastojen ostotukijärjestelmiä koskevan selvityksen pohjalta, voitaisiinko meillä hyödyntää naapurimaiden kokemuksia.

Vuonna 2001 listalle hyväksyttiin 210, vuonna 2002 183 ja vuonna 2003 261 tietokirjanimikettä.

Neuvottelukunta on seurannut laatutukilistan kirjaostoja ja todennut, että tietokirjojen myynti suhteessa kaunokirjallisuuteen on huomattavan suuri. Tästä syystä tietokirjojen nimikkeiden määrää listalla on pyritty lisäämään ja siinä on onnistuttu hyvin. Aikaisemmin laatutukilistalle hyväksytyjen tietokirjanimikkeiden määrä on ollut noin 150.

Talous

Vuonna 2000 käytettiin valtionpalkintoihin 250 000 markkaa ja kohdeapurahoihin 400 000 markkaa, vuonna 2001 valtionpalkintoihin 350 000 markkaa ja kohdeapurahoihin 400 000 markkaa.

vuonna 2002 valtionpalkintoihin 68 000 euroa ja kohdeapurahoiksi 92 100 euroa ja vuonna 2003 valtionpalkintoihin 68 000 euroa ja kohdeapurahoihin 100 000 euroa.

Lausunnot ja aloitteet

Neuvottelukunta antoi opetusministeriölle 16.10.2001 lausunnon opetusministeriön 19.2.2001 asettaman työryhmän mietinnöstä, jossa selvitettiin ministeriön tietokirjoittamiseen osoittaman tuen määrää ja kohdentumista sekä tehtiin ehdotus tietokirjoittamiseen liittyvien apurahajärjestelyjen osalta. Neuvottelukunnan lausunnossa ehdotetaan mm, että

- tiedonjulkistamisen neuvottelukunta osallistuu yhdessä Suomen Akatemian kanssa tieteen popularisointiin ja tiedonjulkistamiseen liittyvän kansainvälisen yhteistyön kehittämiseen, mihin tarkoitukseen rahoitus osoitetaan Suomen Akatemian käyttömäärärahoista
- tieteellisen kirjallisuuden käännöslautakunnan toiminta ja määräraha yhdistetään työryhmän esityksen mukaisesti Suomen kirjallisuuden tiedotuskeskukseen,
- myös Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran hallinnoiman Suomalaisen kirjallisuuden edistämismäärärahojen valtuuskunnan toiminta yhdistetään tiedotuskeskukseen,
- Helsingin yliopiston kirjaston hallinnoima Books from Finland –julkaisu, jolla jo nyt on läheinen toimintayhteys tiedotuskeskukseen, ja joka jo fyysisesti sijaitsee Suomalaisen Kirjallisuuden <seuran tiloissa, yhdistetään Suomen kirjallisuuden tiedotuskeskukseen,
- selvitetään mahdollisuuksia keskittää muutkin kirjallisuuden kääntämiseen kohdistuvat tukitoimet Suomen kirjallisuuden tukikeskukseen.
- tiedonjulkistamisen ja tietokirjoittamisen tukijärjestelmiä tulee asteittain järjestyttävä ja keskittää apurahajärjestelyjä tiedonjulkistamisen neuvottelukunnalle ja samalla vahvistaa neuvottelukunnan roolia opetusministeriön asiantuntijaelimenä.

Saamiensa lausuntojen pohjalta opetusministeriö jatkoi työskentelyä ja mm. neuvottelukunnan esitykset, joiden mukaan kirjallisuuden kääntämiseen kohdistuvat tukitoimet keskitetään yhteen organisaatioon, Suomen kirjallisuuden edistämiskeskukseen, toteutettiin.

Neuvottelukunta ilmaisi opetusministeriön lastenkulttuurijaostolle kiinnostuksensa olla mukana laadittaessa lastenkulttuurin kokonais selvitystä. Neuvottelukunnan asiantuntijana kuultiin kirjastonjohtaja Kari Vaijärveä.

Neuvottelukunta teki Korkeakoulujen arviointineuvostolle esityksen yliopistojen viestinnän arvioimiseksi.

Muu toiminta

Neuvottelukunta osallistui Turun kirjamessuille 5.-7.10.2001 omalla osastollaan ja Helsingin kirjamessuille pitämällä esillä esite- ja tiedotusmateriaalia. Vuonna 2002 neuvottelukunnalla oli Turun kirja- ja tiedemessuilla 4.-6.10.2002 oma osasto. Tiedemessujen yhteydessä 4.10.2002 järjestettiin eettisten neuvottelukuntien kanssayleisötilaisuus tutkimuksen etiikasta, jossa eri tieteenalojen ja asiantuntijaryhmien edustajat pohtivat tutkimuksen etiikkaa terveydenhuollon etiikan, filosofian, lääketieteen, bioteknologian, koe-eläintoiminnan ja juridiikan näkökulmasta. Keskustelun puheenjohtajana toimi Tiedonjulkistamisen neuvottelukunnan puheenjohtaja Jussi Nuorteva.